

تأثیر مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده ابعاد ادراکی مخاطب بر کیفیت معنایی معماری یادمان‌های معاصر

سحر طوفان*^۱، حسن معماری^۲، داریوش ستارزاده^۳، مهسا فرامرزی^۴

۱۴۰۰/۰۹/۱۰

تاریخ دریافت مقاله :

۱۴۰۱/۰۴/۱۸

تاریخ پذیرش مقاله :

چکیده

بیان مساله: در هر فضای معماری، از مهم‌ترین مسائل مورد توجه، نحوه و چگونگی دریافت و فهم کالبد معماری در ذهن مخاطبان می‌باشد. در واقع این سؤال همواره مطرح می‌باشد که آیا هر کالبد معماری از دید همه آدمیان به یک شکل دریافت و ادراک می‌شود یا تفاوت‌های ماهوی در این امر وجود دارد؟ در واقع، سؤال اصلی پژوهش این است که کیفیت این ادراک در معماری بناهای یادمانی چگونه بوده است؟

سؤال تحقیق: ساز و کار کیفیت ادراک بناهای یادمانی معاصر چگونه است؟ کدام یک از مؤلفه‌های زیرمجموعه‌ای در کیفیت ادراک بناهای یادمانی معاصر از دیدگاه مخاطب این آثار، مهم‌تر می‌باشد؟

اهداف تحقیق: بررسی ساز و کار کیفیت ادراک بناهای یادمانی معاصر با توجه به چارچوب نظری تحقیق

روش تحقیق: مطالعه حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است که برای انجام آن از طرح تحقیق پیمایش استفاده شد. جامعه آماری شامل دانشجویان معماری دانشگاه‌های مختلف کشور بود. روش نمونه‌گیری طبقه‌ای-تصادفی و برای تعیین حجم نمونه آماری از فرمول کوکران در سطح ۰/۰۵ استفاده شد. با توجه به حجم جامعه آماری (۱۷۰۰ نفر) و ضرایب تعیین شده حجم نمونه آماری ۳۰۳ نفر تعیین شد. به منظور گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه بسته استفاده شد. برای انجام تحلیل‌های تحقیق از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون همبستگی ۲ پیرسون استفاده شد. با توجه به مبانی نظری و ادبیات موضوع، در پژوهش حاضر، می‌توان سه دسته کلی کیفیت معنایی، کیفیت زیبایی‌شناسی و کیفیت عملکردی را شناسایی نمود که هر یک، خود به زیرمجموعه‌ها (مؤلفه‌هایی) تقسیم‌بندی می‌گردند.

مهم‌ترین یافته‌ها و نتیجه‌گیری تحقیق: در نهایت، نتایج این پژوهش حاکی از آن است که در ارتباط با کیفیت زیباشناسی عینی، مؤلفه‌های جامعیت و هماهنگی در بنا (۰/۶۷)، نظم و تقارن بنا (۰/۴۰)، تزیینات بنا (۰/۳۸) و تنوع رنگی بنا (۰/۱۴) به ترتیب بیشترین تأثیر مستقیم را بر کیفیت معنایی ادراک شده از بنا (حضور) در مخاطب دارند. در ارتباط با کیفیت زیباشناسی ذهنی، مؤلفه‌های معنا بخشی به پیرامون (۰/۴۸) و محرک‌های محیطی (۰/۳۴) بیشترین تأثیر مستقیم را بر کیفیت معنایی ادراک شده از بنا در مخاطب دارند. در ارتباط با کیفیت عملکردی، مؤلفه‌های مصالح مناسب (۰/۵۸) امنیت (۰/۴۹)، خدمات ارائه شده (۰/۴۷) و استحکام بنا (۰/۴۳) به ترتیب بیشترین تأثیر مستقیم را بر کیفیت معنایی ادراک شده از بنا در مخاطب دارند.

کلمات کلیدی: کیفیت ادراک، معنا، زیبایی‌شناسی عینی و ذهنی، عملکرد

۱- دانشجویار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز (نویسنده مسئول) sahar.toofan@iaut.ac.ir

۲- دانشجوی دکتری معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز Hasan.memarii@gmail.com

۳- دانشجویار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز Sattarzadeh@iaut.ac.ir

۴- استادیار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تبریز mahsa_famarzi@yahoo.com

۱. مقدمه

یکی از مهم‌ترین مسائلی که در فهم موضوعات هستی و از جمله فضای معماری مورد توجه بوده، این است که آیا هر کالبد معماری از دید همه آدمیان به یک شکل دریافت و فهم می‌شود؟ اگر این گونه نیست، کیفیت این ادراک در معماری بناهای یادمانی چگونه بوده است؟ به لحاظ فلسفی نیز بین ادراک و شناخت اثر، تفاوت‌هایی وجود دارد (Green, 2020, p. 323) که در ادامه بحث می‌تواند حائز اهمیت باشد.

طراحی به واسطه‌ی عناصر و ابزار ارتباط بصری اتفاق می‌افتد، اما در طول چند دهه‌ی اخیر بواسطه‌ی نادیده انگاشتن اندیشه‌های نمادین در مقابل تفکرات انتزاعی و اصالت دادن به کمیت‌ها در برابر کیفیت‌ها انسان معاصر حس تعلق خود را به مکان از دست داده است (Weymouth & Amini, 2020, p. 261) در نتیجه در دوران معاصر گرایش‌هایی به سمت و سوی ترکیب‌بندی بصری، هندسه، و تمایل آمیانس و اتمسفر در معماری ظهور یافته که فهمی از حوزه‌ی تجربیات و تأثیرات معماری و رای دریافت‌های حسی متمرکز (یا در کانون دید) و حضور را بسط می‌دهند (پالاسما، ۱۳۹۸) به عبارتی فضا همچون اُبژه‌های ادراک‌مند تمامی حواس مخاطب را با خود درگیر ساخته و باعث ایجاد ادراک تام می‌گردد، مخاطب در چنین فضایی هم می‌شوند، هم می‌بیند، هم لمس می‌کند، هم می‌بوید و حتی بعضی اوقات حس چشایی وی نیز با فضا درگیر می‌گردد و این فعال‌سازی حواس پنجگانه زمینه‌ساز ادراک تام (حضور) از فضا و درگیری همه جانبه سوژه و اُبژه می‌گردد، که در نهایت موجب یکی شدن سوژه و اُبژه و ماندگاری و ارتباط آن دو می‌گردد و می‌توان اذعان نمود مؤلفه‌ی اصلی ارتقای ادراک و کشف معنا نیز همین امر می‌باشد (سلجی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۵۶)

در هنر و معماری، ادراک و اندیشه‌ورزی بخشی اساسی از فرآیند طراحی بشمار رفته و می‌رود. چنانکه معماری در طول تاریخ، محملی برای بیان اندیشه و تمینات ذاتی بشری بوده است که تلاش داشته تا تبلور درون‌مایه‌های فکری و فرهنگی خود را به ترسیم و تجسیم مادی قرین کند.

هر اثر یادمانی در بستر جاری و شرایط تاریخی و مقتضیات و ملزومات فرهنگی، اجتماعی، اعتقادی، اقتصادی و سیاسی دوره‌ای که در آن پدید می‌آمده، نقش خود را بر شانه می‌کشیده و ایفا می‌کرده است و هم‌اکنون نیز این تأثیر را در میان مردمان معاصر دارد. از این رو، کیفیت معنایی این بناها در جامعه امروز ما بسیار مهم و اثرگذار می‌باشد. به عبارت بهتر، هر اثر معماری یادمانی به‌طور اخص و معماری هر دوره‌ای به طریق اولی و اعم بسط حافظه و هویت کالبدی شده آن دوره است و باید کیفیت معنایی آن مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

همان‌طور که پیش‌تر نیز اشاره شد، تأثیر یک یادمان برای مردمان جامعه و عصری که سال‌ها بعد، آن را به حضور دوباره فرا خوانده‌اند، موضوعیتی از جنس دیگر می‌پذیرد که در واقع، این نقطه، دغدغه اصلی پژوهش حاضر بوده که با رویکرد تحلیل کیفیت معنایی این ابنیه، خود را بروز داده است.

۲. پرسش‌های تحقیق

ساز و کار کیفیت ادراک بناهای یادمانی معاصر چگونه است؟ کدام یک از مؤلفه‌های زیرمجموعه‌ای در کیفیت ادراک بناهای یادمانی معاصر از دیدگاه مخاطب این آثار، مهم‌تر می‌باشد؟

۳. فرضیه تحقیق

به نظر می‌رسد کیفیت ادراک بناهای یادمانی معاصر، کاملاً وابسته به کیفیت معنایی می‌باشد و عواملی از جمله کیفیت‌های مرتبط با عملکرد و زیبایی‌شناسی عینی تأثیر کمتری در کیفیت ادراک مخاطبان دارد.

۴. پیشینه تحقیق

در حوزه معماری تحقیقاتی بوده‌اند که به بررسی انگاره ذهنی افراد از معماری پرداخته‌اند که البته بیشتر این مطالعات در قالب ادراک یا معنا، انگاره ذهنی مخاطب را بررسی کرده‌اند و از همین رو، رویکرد این مطالعات متفاوت از رویکرد مبحث انگاره در حوزه گردشگری می‌باشد. اما یکی از تحقیقاتی که به شکل ویژه به بررسی انگاره ذهنی افراد پرداخته است، تحقیقی است تحت عنوان «انگاره ساکنین سالت سیتی از معماری

سنتی این شهر « که توسط الزوایی در سال ۲۰۰۶ صورت گرفته است. این تحقیق با استفاده از روش ارتباطات غیر کلامی به سنجش انگاره ذهنی افراد از معماری سالت‌سیتی پرداخته و سپس از این انگاره ذهنی برای ترسیم تاریخ و گذشته بهره برده است. در حوزه رابطه میان معماری و بناهای یادمانی عملاً تحقیقاتی انجام نشده است ولی در حوزه ارتباط میان معماری و گردشگری می‌توان گفت که تحقیقات اندکی صورت گرفته که اکثر قریب به اتفاق آنها بر معماری مدرن متمرکز است. از جمله تحقیقات کلی‌تر در این حوزه می‌توان به کتاب گردشگری و معماری لازانسکی (۲۰۰۶) اشاره کرد که به ابعاد کارکردی معماری مدرن و کلاسیک و ارتباط آن با گردشگری پرداخته است. این کتاب مجموعه‌ای از مقالاتی است که هر بخش آن مشتمل بر یک نمونه موردی می‌باشد. در تحقیق دیگری که توسط «موسسه پلاتو» در سال ۲۰۰۷ صورت گرفته و معماری در گردشگری نام دارد، تأثیر ابعاد کارکردی و کیفیت معماری مدرن بر جذب گردشگران و ساخت برند مورد توجه قرار گرفته است. همچنین در ادبیات انگاره مقصد در حوزه گردشگری، ۱۰ تحقیق، معماری و بناها را به عنوان یکی از مشخصه‌های انگاره مقصد تعیین کرده و در کنار سایر مشخصه‌های مقصد به سنجش آن پرداخته‌اند. (Jenkins, 1999).

طهماسبی و همکاران (۱۳۹۴) در مقاله‌ای به بررسی مؤلفه‌های شکل‌دهنده کیفیت معنایی پرداخته‌اند و در نهایت اظهار می‌دارند که مهم‌ترین نتایج تحلیل عامل تأییدی نشانگر آن است که شاخص‌های بیانگر کیفیت معنایی- ادراکی محیط می‌توانند توصیف مناسبی از متغیر کیفیت معنایی- ادراکی به عمل آورند اما مؤلفه امنیت نمی‌تواند بیان‌کننده این متغیر باشد.

عباسی و همکاران (۱۳۹۷) در مقاله‌ای تحت عنوان «مروری نو بر ادراک حسی در معماری بازار ایرانی» که در مورد بازار تاریخی کاشان انجام یافته است، اظهار می‌دارند که معماری این مجموعه، با پیکره‌مندکردن عناصر محرک حواس، نظام متمرکز حواس را ایجاد می‌کند.

نظام اصلی جهت‌گیری به همراه مسیرهای حرکتی با کیفیتی خاص، دعوت‌کنندگی عابران را به ارمغان آورده و سبب کشف فضا توسط این افراد می‌شود. در واقع، فضاهایی مانند تیمچه‌ها، فضاهای باز در قسمت‌هایی از بازار و مساجد، تأمل و آرامش را برای استفاده‌کنندگان از فضا فراهم می‌آورند. خلوت و ازدحام و فرآیند ادراک آن توسط فرد، کاملاً در محیط به دست می‌آید. خلوت مورد نظر کاربر در قدم اول، منجر به ایجاد دعوت‌کنندگی شده که همراه با آرامش، تأمل، غور و اندیشه می‌باشد. در مراحل بعدی و براساس آگاهی انسان به دریافت نظام‌های معنایی و در نهایت به شناخت ارزش‌ها و زیبایی‌شناسی منجر می‌شود.

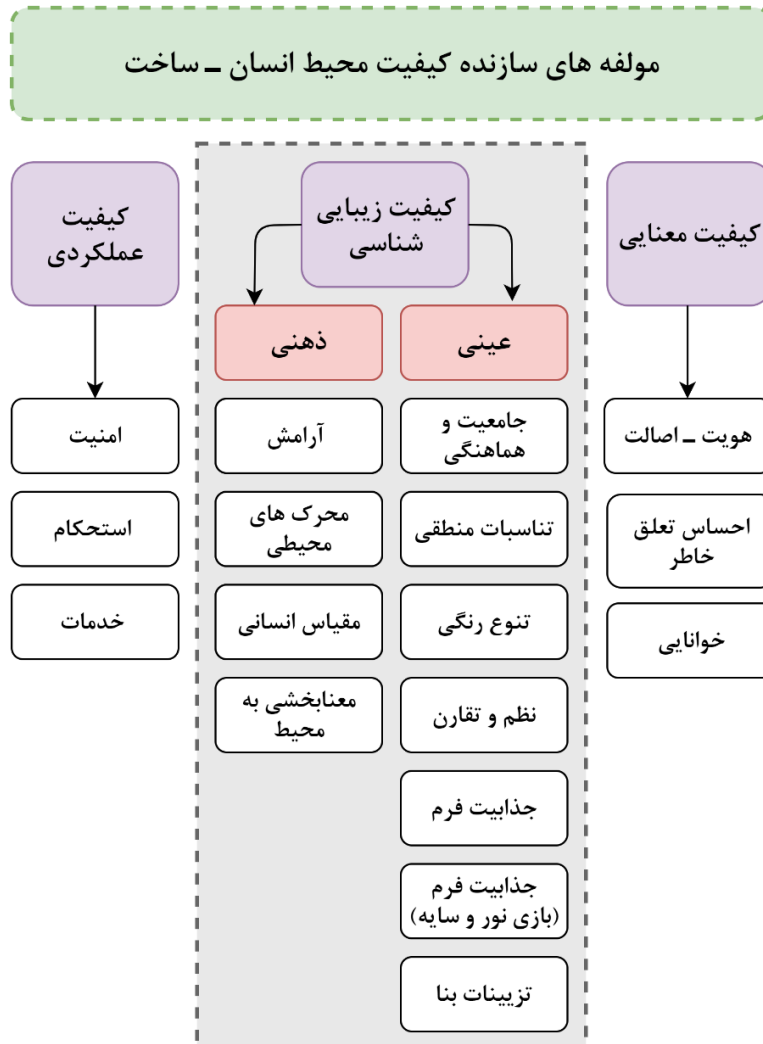
تقدیر (۱۳۹۵) در مقاله‌ای به بررسی فرآیند ادراک انسان و نقش آن در کیفیت خلق آثار با تکیه بر فلسفه اسلامی پرداخته است. در واقع، از منظر این پژوهش یکی از مهمترین حوزه‌هایی که می‌تواند در فهم چستی ادراک و فرآیند آن کمک کند فلسفه است. این مقاله، با استفاده از روش استنباط و استدلال منطقی به بیان تناظر میان مراتب ادراک انسان و عوالم هستی پرداخته و با کمک مدل‌هایی مراتب و مراحل ادراک انسان از هستی را تبیین می‌نماید و براساس آن‌ها به بیان چگونگی تأثیرگذاری مرتبه ادراک انسان و سطح تعامل او با هستی بر شکل‌گیری کیفیت آثار معماری می‌پردازد.

تحقیقات قبلی از حیث مبانی نظری با تحقیق حاضر مشابه بوده ولی نکته حائز اهمیت این پژوهش با موارد قبلی این است که بناهای یادمانی از بُعد تحلیلی کیفیت محیط انسان- ساخت مورد تحلیل و واکاوی قرار نگرفته است. چرا که بناهای یادمانی علاوه بر اینکه بُعد کیفیت عملکردی در آنها مورد توجه است، کیفیت معنایی نیز واجد ارزش بوده و باید این پیوستگی و انسجام معنایی در ارتباط با سایر سطوح تحلیلی در طراحی بنای یادمانی مورد نظر طراح باشد. از این رو، تحقیق حاضر به لحاظ بررسی مؤلفه‌های سازنده کیفیت محیط انسان-ساخت با سایر تحقیقات مرتبط، تفاوت‌های ماهوی دارد.

در نهایت با توجه به مطالب ارائه شده، مدل مفهومی تحقیق را به صورت زیر ترسیم می‌گردد. در واقع، از

خلال مطالب بیان شده و مرور ادبیات تحقیق، متغیرهای بحث حاضر استخراج می‌گردند:

نمودار ۱: مؤلفه‌های سازنده کیفیت محیط انسان ساخت (با توجه به مبانی نظری و برگرفته از لنگ، ۱۳۹۳)

۵. روش تحقیق

تجربه بازدید از مکان مورد مطالعه داشتند و با توجه به رشته تحصیلی‌شان در ارتباط با مؤلفه‌های مورد مطالعه صاحب نظر و نگرش بودند. روش نمونه‌گیری طبقه‌ای - تصادفی و برای تعیین حجم نمونه آماری از فرمول کوکران^۱ (رابطه ۱) با ضرایب $p=0/7$ و $q=0/3$ و خطای اندازه‌گیری (d) در سطح $0/05$ استفاده شد. با توجه به حجم جامعه آماری (۱۷۰۰ نفر) و ضرایب تعیین شده حجم نمونه آماری 303 نفر تعیین شد. به منظور

مطالعه حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی است که برای انجام آن از طرح تحقیق پیمایش استفاده شد. به دلیل اینکه ماهیت تحقیق حاضر، پیرامون یافتن تأثیر مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده ابعاد ادراکی مخاطب بر کیفیت معنایی معماری یادمان‌های معاصر می‌باشد از این رو باید از تحقیق پیمایشی و با اتکا به نظر مخاطبان عام استفاده کرد. جامعه آماری شامل شهروندان و همچنین کلیه دانشجویان معماری دانشگاه‌های مختلف کشور بود که

سوژه تن‌یافته و عالمش (پیراوی ونک، مرضیه، ۱۳۸۹: ۱۰۴)

در زمینه ادراک، نظریه‌های متأخر متعددی وجود دارد. یکی از نظریه‌های ادراک محیط، نظریه گشتالت است. نظریه مورد توافق بر فرض وجود نیروهای تاثیرگذار در فضا مبتنی بر ادراک است که در بعضی فضاها خود را نشان می‌دهد. نیروهای فضایی مانند علم ریاضیات، کاربرد، جهت و میزان دارند.

در حقیقت، برآیند نیروهای موجود در آن را استقرار فضا، می‌توان نامید. براساس اصل برجستگی، پایدارترین فرم ادراک تحت شرایطی خاص به دست می‌آید (لنگ، ۱۳۹۰: ۸۹). به‌طور خلاصه، نظریه گشتالت بر این باور است که تمام ادراکات انسان در شکل‌ها سازماندهی شده‌اند (نمودار ۱).

نظریه دیگر در بحث چگونگی ادراک، نظریه کنش متقابل است. این نظریه، به‌طور عمیقی به تجربه افراد تاکید می‌ورزد و به ارتباطی نظام‌مند بین فرد و محیط اعتقاد دارد. در این نظریه، ادراک، در حقیقت، یک کنش دو سویه به حساب می‌آید که در محیط مورد نظر، مخاطب و ادراک نسبت به یکدیگر وابسته هستند.

ویلیام ایتلسن در توضیح این فرآیند اشاره می‌کند: «ادراک قسمتی از فرایند زندگی است که توسط آن، هر یک از انسان‌ها یا مخاطبان، برای خود جهانی را تصور می‌کنند که در آن نیازهایشان ارضا می‌شود.»

رویکرد اکولوژیک ادراک، نظریه‌ای دیگر در این زمینه به حساب می‌آید که رویکردی نوین است.

این رویکرد دارای تناقضاتی اساسی با مفهوم هم‌شکلی در نظریه گشتالت و همین‌طور نقش تجربه در ادراک (نظریه کنش متقابل) می‌باشد. این رویکرد به جای محسوب کردن حواس به عنوان کانال‌های حسی، آن را نظامی ادراکی در نظر می‌گیرد (Gibson, 1966).

نقش دیگری که این دو نفر در نظریه روان‌شناختی و نظریه طراحی محیط داشته‌اند، همان مفهوم قابلیت محیط است. در این قسمت می‌توان گفت که ادراک بعضی از ویژگی‌های محیط، در نهاد انسان بوده یا حاصل رسیدن به سطحی خاص در روان مخاطب

گردآوری داده‌ها از ابزار پرسشنامه بسته و بصورت آنلاین استفاده شد. این پرسشنامه براساس مؤلفه‌های سازنده کیفیت محیط انسان ساخت در آراء لنگ (نمودار ۱) طراحی شد. بر همین اساس از روش اعتبار سازه برای بررسی اعتبار پرسشنامه تحقیق استفاده شد. یافته‌ها براساس روش تحلیل عاملی تأییدی با استفاده از روش الگوی معادلات ساختاری نشان داد که مفاهیم اندازه-گیری شده در نمونه مورد مطالعه دارای اعتبار مطلوبی است. پایایی این پرسشنامه از طریق روش آلفای کرونباخ (همبستگی گویه با گویه) مورد تأیید قرار گرفت (مقدار آلفا بزرگتر از ۰/۶۰).

برای انجام تحلیل‌های تحقیق از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه و آزمون همبستگی ۲ پیرسون استفاده شد. برای انجام تحلیل‌های چند متغیره و یافتن روابط علی از مدل رگرسیون چند متغیره و الگوی معادلات ساختار استفاده شد. بسته‌های آماری به منظور انجام تحلیل‌های آماری در این مطالعه نرم افزارهای SPSS26 و LISREL 8.8 می‌باشند. رابطه ۱ به شرح زیر می‌باشد:

$$n = \frac{z^2 pq}{d^2} \div \left(1 + \frac{1}{n} \left(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1 \right) \right)$$

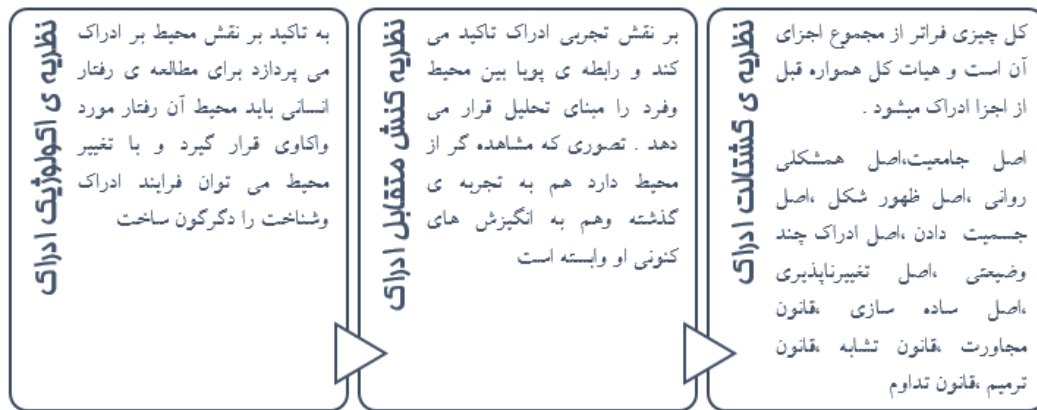
۶. مبانی نظری

ادراک به معنی فرایند روانی یا ذهنی است که انتخاب و سازماندهی اطلاعات حسی و در نهایت معنی‌بخشی به آنها را به گونه‌ای فعال بر عهده دارد (بهزاد پور و حسن پور، ۱۳۹۹: ۷۵). ادراک در واقع یک فعالیت پیچیده نظام‌مند ذهنی می‌باشد که در طول این فرآیند، تجربه‌های حسی فرد معنا یافته و از این طریق، انسان روابط بین معانی اشیا را دریافت می‌کند (ایروانی و خداپناهی، ۱۳۷۱: ۲۲).

تجربه‌ی ادراک به معنای حضوری است در لحظه‌ای که اشیا، حقایق و ارزش‌ها برایمان ساخته است و ادراک یعنی نوعی لوگوس در حال تکوین که در ورای هرگونه جزمیت، شرایط عینیت را به ما می‌آموزد و رسالت را پیش‌رویمان می‌گذارد. در واقع ادراک یک فعالیت آگاهانه ذهن نیست بلکه شیوه‌ی وجودی سوژه تن‌یافته در مرحله پیش‌آگاهی است محاوره (دیالوگی) است بین

می‌باشد. بقیه قابلیت‌ها از طریق تجربه یا از طریق توجه آموخته می‌شود (لنگ، ۱۳۹۰: ۹۵)

نمودار ۲: جمع‌بندی نظریات ادراک (نگارندگان)

می‌دهند. در حقیقت، اطلاعات معنایی با بحث ادراک-شناختی در روانشناسی منطبق می‌باشد. در این رابطه، گروتر اعتقاد دارد که اطلاعات زیبایی‌شناختی توسط احساس و اطلاعات معنایی به واسطه شعور مخاطب، ادراک می‌شوند. او در ادامه مبحثی به نام «طرح‌واره» را مطرح می‌کند. طرح‌واره در حقیقت یکی از پاسخ‌های ذهن برای نظام‌مند کردن اطلاعات است. از نظر گروتر: «زیاد بودن و کم بودن اطلاعات هر دو ایجاد مشکل می‌کنند. نقش انسان در فرایند ادراک نقشی کارآمد است. از طریق سازماندهی ذهن مجموعه اطلاعات رسیده جمع‌بندی و خلاصه می‌شوند. این فرایند «تشکیل طرح‌واره» نام دارد. در واقع تشکیل طرح‌واره به معنی تلخیص اطلاعات است براساس قواعد شناخته شده، یعنی خلاصه کردن مجموع اطلاعات در طرح اساسی و نظام سازنده آن». از نظر لنگ (۱۳۸۳: ۲۳) طرح‌واره‌های ذهنی میان ادراک و شناخت ارتباط برقرار می‌کنند، طرح‌واره‌ها نه تنها فرایندهای ادراکی بلکه واکنش‌هایی احساسی (عاطفی) هستند و اعمال ما را جهت می‌دهند و در مقابل خود این واکنش‌های احساسی و رفتاری منجر به تغییر طرح‌واره‌های ذهنی می‌شوند. نظریه اطلاعات در معماری معتقد است که ساختمان ترکیبی از اجزاست که هر کدام از آنها پیامی ویژه را منتقل می‌کنند، لذت‌بخش

هر مشاهده‌گر برای کشف معنا مجبور نیست به تمام عوامل موجود در شعاع دید توجه کند. بنابراین توجه کردن با انتخاب انجام می‌شود. ذکر این نکته ضروری است که توجه مردم نسبت به چیزهایی است که آنها را می‌شناسند یا انگیزه تشخیص آن را دارند. این توجه به تجربه قبلی آن‌ها بستگی دارد. پیوند فرآیندهای ادراک و شناخت در شکل‌گیری نظریه ادراک روشن نیست (عباسی و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۱۴). معماری باید ظرفیت ذاتی برای سخن گفتن با همگان و انتقال معنا را داشته باشد (گومز، ۱۳۹۷: ۶۱). هر تماس انسان با چیزهای جهان هم شامل مؤلفه معناست و هم مؤلفه حضور. وضعیت تجربه زیبایی‌شناختی وضعیت خاصی است از آن رو به ما امکان می‌دهد زندگی را در کشاکش میان این مؤلفه‌ها (حضور و معنا) بگذرانیم (راینسون و پالاسما، ۱۳۹۶: ۱۶۱).

گروتر (۱۳۸۹: ۹)، اطلاعاتی را که از پدیده‌ها به شکل عام و از معماری به شکل خاص به ما می‌رسند در دو سطح تقسیم‌بندی کرده است: اطلاعات زیبایی‌شناختی و اطلاعات معنایی. این دو نوع اطلاعات، مکمل یکدیگر هستند. در واقع، اطلاعات زیبایی‌شناختی در وهله اول، احساسات فرد را تحت اثر قرار می‌دهد و جنبه کاملاً عاطفی دارد در حالی که اطلاعات معنایی، پیام را انتقال

بودن این پیام‌ها وابسته به ساختار فرستنده این پیام‌هاست.

نکته قابل توجه در مورد ارتباط بین ادبیات تحقیق در حوزه ادراک و حوزه یادمانی - گردشگری - این است که وقتی بحث از ادراک می‌شود طبیعتاً تمرکز بر روی ناظر و بازدیدکننده است. در هر دو حوزه مواجهه با اثر و پدیده بیرونی یک اثر معماری، (یک مقصد و یا جزیی از یک مقصد) نه تنها اطلاعات ویژه‌ای را به ذهن وارد می‌کند بلکه احساسات و عواطف و واکنش‌های رفتاری ویژه‌ای را نیز با خود به همراه می‌آورد. در ادبیات معماری، معنا در اثر معماری وجود دارد و رمزگذاری شده است و هنگامی که این پیام توسط ناظر رمزگشایی می‌شود به آن «ادراک» اطلاق می‌شود. اگرچه که این رمزگشایی ممکن است از فردی به فرد دیگر متفاوت باشد و هر ناظری معنای متفاوتی از اثر دریافت کند. در گردشگری نیز وضع به همین گونه است. یک مقصد، یک مکان و یا اجزای یک مقصد (مانند معماری یک شهر) به خودی خود حامل پیامی است و هنگامی که گردشگر شهر را تجربه می‌کند ادراکی ویژه از شهر در او شکل می‌گیرد (انگاره) که این ادراک نه تنها اطلاعات خاصی از شهر مورد بازدید به او می‌دهد بلکه احساسات و عواطف او را نیز جهت می‌دهد و تا آخرین لحظات سفر و حتی بعد از آن این انگاره در خاطر او باقی خواهد ماند. بنابراین این دو حوزه در موضوع ادراک همان گونه که انتظار می‌رود به یکدیگر شباهت‌های قابل توجهی دارند زیرا اساساً ادراک فارغ از حوزه مورد بحث پدیده‌های عمومی است و تنها روش‌ها و مدل‌های مورد استفاده برای سنجش و بررسی آن هستند که ممکن است مطابق با ملزومات هر رشته از حوزه‌ای به حوزه دیگر متفاوت باشند (بهبودی، ۱۳۹۱: ۴۵). در نهایت در منابع اصیل موجود می‌توان به ابعاد چندگانه وجودی انسان، اشاره کرد. اندیشمندان ایرانی، اولیا و منابع دینی (اعراف: ۱۷۹ یس: ۸۳، انعام: ۷۵) اشارات بسیاری در راستای تأثیر محیط بر ادراکات انسان و توجه به تمام ساحات مادی و معنوی حیات وی داشته‌اند. هنرمندان سنتی با توجه چندبعدی بودن انسان متشکل از ابعاد دوگانه ظاهر و

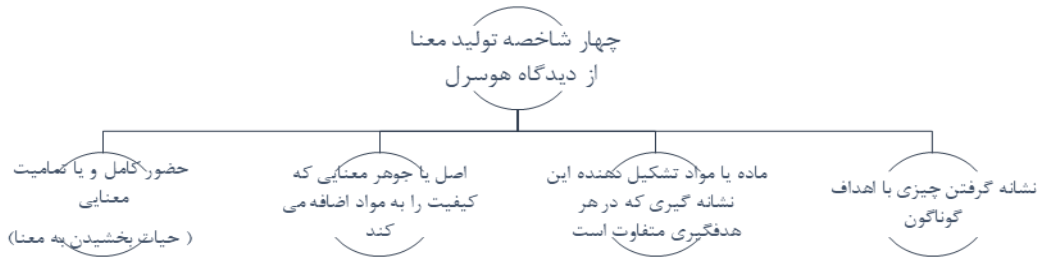
باطن، صورت و معنا، جسم و ذهن تاثیرات متقابل آن فضا را خلق می‌کردند.

غفلت از تفکر یا تدبر درباره دریافت‌های اولیه باعث ایجاد نکوهش الهی در این افراد می‌شود. به طوری که در سوره اعراف آیه ۱۷۹ خداوند این گونه می‌فرماید: «کسانی که قلب دارند ولی تدبر نمی‌کنند و نمی‌فهمند، چشم دارند و نمی‌بینند، گوش دارند ولی نمی‌شنوند، اینان از چهارپایان پایین‌تر بوده و از گروه غافلان می‌باشند.»

در مورد ارتباط معنا با اثر هنری یا به صورت کلی ابژه نظریه‌های مختلفی مطرح می‌باشد. در حقیقت، نقش خیال و تخیل مخاطب اثر هنری در شکل‌گیری معناست که مبتنی بر تجربه‌های زیسته مخاطب است (اکبری، ۱۳۹۷: ۲۲). هنر نمی‌تواند بی‌ریشه و بی‌مفهوم و مستقل از زمینه تولید گردد، معنا به این همان‌سازی وابسته و حاکی از حس تعلق است، معنا پایه و اساس باشیدن را بر می‌سازد. (افتخارزاده، ۱۳۹۵: ۸۸)

شکل‌گیری معنای ناشی از ادراک انسانی در بستر زمان مسئله‌ای است که عمدتاً به بعد ناآگاهانه و ادراکی در لایه‌های خاموش تجربه افراد دلالت دارد و در روان شناسی از آن به وابستگی و حس تعلق تعبیر می‌شود که حسی توأم با عاطفه در مکان است مکان در این صورت ریشه دار تجربه می‌شود و لایه‌های مختلف اجتماعی و فرهنگی را نیز در بر می‌گیرد (جوان فروزنده و مطلبی، ۱۳۹۰: ۲۹). تولید معنا فرآیند مشخصی را در بردارد که چهار شاخصه تولید معنا از دیدگاه هوسرل در نمودار زیر مطرح شده است:

نمودار ۳: چهار شاخصه تولید معنا از دیدگاه هوسرل (اکبری، ۱۳۹۷: ۲۹)

زیست‌شناسی است، یعنی توانایی‌های شناختی یک فرد به کلیت زیست‌شناسی مغز بستگی دارد و از طرفی، توسط تجربه دنیای محسوس حاصل می‌شود و در واقع به وسیله نهادهای پیچیده داخل متن اجتماعی سازمان دهی می‌شود. به عبارت دیگر، مراحل سه‌گانه احساس، ادراک و شناخت خود شامل مراحل و عواملی دیگر هستند که بر این مسیر تأثیر دارند و می‌توان ادعا نمود که هنگامی که مخاطب، اعتباریات بیرونی و محسوس را از طریق ادراک حسی می‌شناسد، در نهایت، این ساز و کار حسی به واسطه گیرنده‌های حسی از حقیقت دنیای بیرونی یا درونی، مخاطب را آگاه می‌کند. همین احساس، بعد از اینکه توسط انسان تفسیر می‌شود و تکامل خود را طی می‌کند در نهایت به شناخت موجودات و حقیقت‌های عالم هستی منجر می‌شود. (نمودار ۴)

اندیشمندان شرقی، غربی و ایرانی، نظریات متفاوتی راجع به ادراک دارند، متفکران حوزه اسلام اعتقاد دارند که انسان امری روحی محسوب می‌شود که در این مورد همسانی بین انسان و ادراک ایجاد می‌شود چرا که ادراک نیز نمی‌تواند مادی باشد. با این که مهمترین منبع دانش انسان از اطراف خود، توسط حواس ظاهری می‌باشد ولی شناخت این اطلاعات بدون بهره‌گیری از حواس باطنی و تفکر بدون حضور در فضای فرهنگی و بی‌توجهی به سابقه تاریخی ممکن نیست. به عبارت بهتر، بصیرت، آگاهی و سابقه فکری انسان است که به حواس وی معنا می‌بخشد (عباسی و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۲). به عقیده شیرر و لاورنس شناخت "اصطلاحی عمومی است که دربرگیرنده انواع سبک‌های شیوه‌های ادراک، تصور، قضاوت و استدلال است". به نظر می‌رسد شناخت، حاصل تعامل فرهنگ و

نمودار ۴: مراحل شکل‌گیری احساس، ادراک و شناخت در مخاطب اثر (برگرفته از پاکزاد و بزرگ، ۱۳۹۴).

اثر هنری است. پردازش حس‌های بصری و ادراک محیط اطراف حاصل تعامل پیچیده ذهن و چشم

یک ساختمان به اندازه‌ای که دلالت می‌کند معنا می‌دهد و به اندازه‌ای که نمادسازی می‌کند

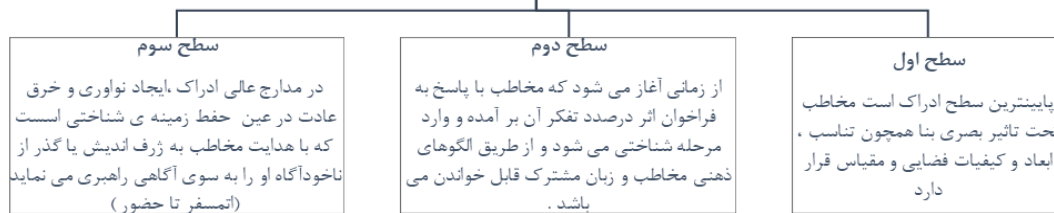

است و ذهن تنها به ویژگی‌های بصری گزینش شده پاسخ می‌دهد (لاوسون، ۱۳۹۹: ۴۳).

معماری همیشه تحقق یک رؤیا یک اتوپیا (Utopia) یا یک تخیل است و هر محتوای فضایی با یک شیوه زندگی، یک نحوه شناخت و یک شیوه حضور همراه است (شایگان، ۱۳۹۵: ۷۵). تجربه ادراک به معنای حضوری است در لحظه‌ای که اشیاء، حقایق و ارزش‌ها برایمان ساخته است و ادراک یعنی نوعی لوگوس در حال تکوین که در ورای هرگونه جزمیت، شرایط عینیت را به ما می‌آموزد و رسالت را پیش‌رویمان می‌گذارد. در واقع ادراک یک فعالیت آگاهانه ذهن نیست بلکه شیوه وجودی سوژه تن‌یافته در مرحله پیش‌آگاهی است محاوره

(دیالوگی) است بین سوژه تن‌یافته و عالمش (پیراوی ونک، ۱۳۸۹: ۱۰۴). حضور معنادار حضوری است که برخوردار از شاخصه‌های زمانی، مکانی باشد که بتواند تبدیل به پایگاهی جهت عملیات حسی، ادراکی گردد. به همین دلیل، می‌توان آن را به مقوله آشکار، پنهان تعریف نمود در این جاست که حضور قابل تغییر به میدان حضور است که مهم‌ترین مؤلفه آن بهره‌مندی از عمق می‌باشد. (شعیری، ۱۳۸۴: ۱۲۹). انسان به واسطه بنا نهادن، به معناها حضور عینی می‌بخشد و بناها را گرد هم می‌آورد تا شکل زندگی‌اش را به عنوان یک کلیت نهادینه سازد (افتخار زاده، ۱۳۹۵: ۳۸۲).

تعیین ناپذیری و مراتب سطوح ادراک

نمودار ۵: سطوح سه گانه ادراک با توجه به مراتب حضور مخاطب (مقرب، ۱۳۹۸: ۶۲)

پس از تعیین سطوح سه گانه ادراک می‌توان درنهایت، انواع مکاتب ادراکی و نظریات اندیشمندان مختلف در مورد آنها را در جدول شماره ۱ گردآوری نمود:

جدول ۱: انواع مکاتب ادراکی و نظریات اندیشمندان مختلف در مورد آنها (عباسی، ۱۳۹۷)

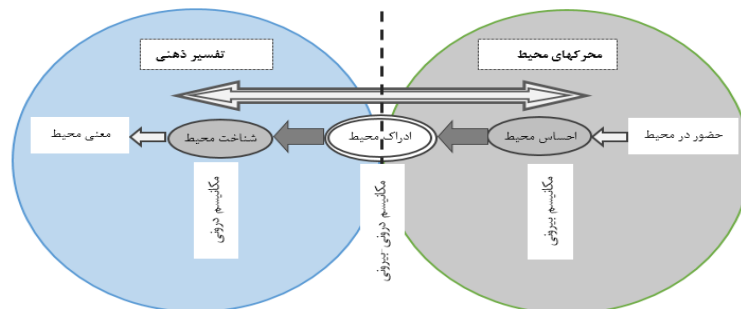
نظریات	ابزار شناخت	اندیشمندان شاخص	مکاتب ادراکی
حواس ظاهری نزد مولوی و تمامی عرفاً درجه‌ای نازل تر از مقولات و معانی دارند ولی این به معنای انفصال میان این دو بخش نیست بلکه به معنی تاکید بر اتصال آن دو است.	معرفت‌های اولیه حضور (فطری) + حواس + عقل + شهود	عطار، مولوی، صدالمتالهین	ادراک از دیدگاه اندیشمندان ایرانی
	شهود قلبی	سهروردی، ابن عربی	
	حواس + عقل	فارابی، بو علی سینا	
دانسته‌های انسان از دنیای پیرامون معتبر نیست و تمامی	عدم وجود ابزارها و	فلاسفه یونان	ادراک از

دیدگاه اندیشمندان غربی	باستان	شیوه قابل اعتماد	آنچه که درک می‌کند باطل بوده و خیال محض محسوب می‌گردد.
	سقراط و پیروانش	حواس + عقل	این فیلسوفان تفکر و تعقل را وسیله درک حقیقت می‌دانند و حواس را صرفاً وسیله‌ای برای آنچه در ذهن می‌باشد، می‌شناسند.
	افلاطون	وجود عالم مثل و حقیقت ماورایی و درک آن با شهود	انسان از لحاظ درجه و مرتبه زیستی با مثل اختلاف زیادی دارد و صرفه به وسیله مشاهده می‌تواند آگاهی‌هایی جزئی را ادراک کند.
	ارسطو	حواس و عقل (حس و استنتاج عقلی)	به نظر ارسطو، انتزاع، منشأ دریافت مفاهیم کلی می‌باشد و شکل‌گیری یک مفهوم کلی در واقع، از وصف مشترک میان افراد محسوس بوده و صرفاً یک امر ذهنی نمی‌باشد بلکه وابسته به درک انسان از امور عینی می‌باشد و اصلاً وجودی مستقل و جداگانه ندارد.
	کانت و دکارت	عقل-تحلیل معقولات فطری	اعتقاد دکارت روی تجربه حسی انسان است و این امر را وسیله‌ای جهت ارتباط انسان با دنیای اطراف می‌دانند که در زندگی شخصی نیز مورد استفاده می‌باشد. کانت نیز معتقد است که شناخت در دو مرحله جداگانه اتفاق می‌افتد، در مرحله اول کاملاً عینی بوده و سپس بار ذهنی به خود می‌گیرد یا این مراحل می‌تواند بر عکس نیز باشد.

مبتنی می‌شود بر کیفیت فضای خلق شده از حیث برخوردار از احساسات و عواطف دیده شده در آن براساس تجربه زیسته‌ی همه‌ی آدمیان. از اینجاست که سر منشأ اصیل جاودانگی در معماری ردیابی خواهد شد (اکبری، ۱۳۹۷: ۲۴۸). با توجه به مطالب ارائه شده، مکانیسم درونی-بیرونی ادراک نیز در دیگرام زیر مشخص شده است:

حضور در فضا، ادراک فضا با تمامی وجود، حواس پنج‌گانه، قوه خیال‌پردازی و تخیل در بستر تاریخی-فرهنگی-زیستی آن، قوام با فهم اسطوره‌ها، افسانه‌ها و ارزش‌های انسانی هر مردمان موجب می‌شود مخاطب فضای ساخته شده، مرتبه‌ای از معنا را از تجربه‌ی فضای آن فهم کند و فرایند شکل‌گیری احساسات آغاز می‌شود به این ترتیب برانگیختگی احساسات در فضای معماری

نمودار ۶: مکانیسم درونی-بیرونی ادراک (شاهچراغی و بندر آباد، ۱۳۹۴: ۱۷۷)

مراسمی که برای یادبود کسی یا چیزی برپا می‌شود (فرهنگ معین). واژه «مانیومنت» نه تنها شامل آثار معماری است بلکه دربرگیرنده فضای شهری یا روستایی

۷. مطالعات و بررسی‌ها

- ۱- یادمان در فرهنگ لغت این گونه معنا می‌شود: (امر. ۱- آن چه برای یادبود کسی یا رویدادی ساخته می‌شود. ۲-

است که در آن گواه و نمونه‌ای از یک تمدنی خاص، تحولی مهم یا رویدادی تاریخی، یافت می‌شود. این تعریف نه تنها در مورد آثار بزرگ هنری بلکه در مورد کوچک‌ترین آثار به جای مانده از گذشته که در اثر گذشت زمان، اهمیت فرهنگی یافته‌اند به کار می‌رود (منشور ونیز، ۱۹۶۴ میلادی). یادمان یک نوع بناست که صراحتاً برای گرامی‌داشت یک شخص یا یک اتفاق مهم ساخته می‌شود یا برای یک گروه اجتماعی به عنوان یک یادواره یا یک میراث فرهنگی مهم شناخته شده است که در دو دسته تدفینی و غیر تدفینی در بسترها و زمینه‌های مختلف شهری و طبیعی ساخته می‌شوند. (خاکزاد، میرغلامی، ۱۳۹۴).

زیگفرید گیدیون ابراز می‌کند بناهای مونومنتال نشانه‌هایی هستند که بشر به عنوان سمبل ایده‌آل‌ها، هدف‌ها و اعمال خود آفریده است. آنها مدت‌ها پس از زمانی که آفریده شده‌اند بجا می‌مانند و میراث نسل آینده را تشکیل می‌دهند. بدین ترتیب رابطه‌ای بین گذشته و آینده بر قرار می‌سازند. (Giedion, 1943). ملاصالحی معماری یادمانی را به ۴ دسته تقسیم می‌کند: ۱- معماری یادمانی موزه‌ای و آرکتولوژیک (باستان‌شناسانه) مانند مقبره کورش و زیگورات ۲- معماری یادمانی تاریخی و

فعال به مانند مقبره‌ها و یادمان‌های مشاهیر و مفاخر کشور از یادمان‌ها و مقبره‌های شاعران و چهره‌های سیاسی و فرهنگی گرفته تا دیگر موارد مشابه ۳- معماری یادمانی آیینی و مقدس که ایران فرهنگی از این منظر سرآمد کشورهای جهان می‌باشد ۴- معماری یادمانی که در آن جنبه‌ی زیباشناختی و هویت محوریت دارد. برج آزادی و بناهای یادمانی دیگر که اغلب در میدان‌ها و پارک‌ها و چنین فضاهای شهری طراحی شده و بنیاد پذیرفته و ساخته شده‌اند، در این گروه جای می‌گیرند. (ملاصالحی، ۱۳۹۴).

در این قسمت باید اشاره نمود که نمونه‌های موردی در این پژوهش، با بررسی‌های به عمل آمده توسط نگارندگان و با مصاحبه‌های شفاهی از اساتید مربوطه انتخاب شدند. شایان ذکر است که یادمان‌های انتخاب شده در این تحقیق، همگی به لحاظ معماری و طراحی، واجد ارزش بوده و به دوره یا سبک خاصی تعلق ندارند. از این میان، یادمان‌های آرامگاه خیام، آرامگاه بوعلی سینا، آرامگاه کمال الملک، آرامگاه فردوسی، آرامگاه سعدی، باغ نادر شاه، مقبره‌الشعرا، برج آزادی، یاد بود شمس، آرامگاه باباطاهر به عنوان نمونه‌های موردی انتخاب گردیدند.

جدول ۲: دسته بندی یادمان‌ها به لحاظ مضمون، مدت برپایی و کارکرد (نگارندگان)

مضمون	نشان از فرد	زنده نگه داشتن خاطره‌ای از فردی به منظور پاسداشت او در اذهان عمومی ۳ دسته کلی دارد: الف) مقابر ب) یادبودی از فرد ج) یادبودی از اثری ماندگار از فرد
مضمون	نشان از یک رویداد	در پیوند با خاطرات نوستالژیک - ارتباط با رویدادی در گذشته یا آینده
	نشان از یک مکان	صرف وجود یک نقطه شاخص درون و یا برون شهر علت ساخت این یادمان‌ها می‌باشد به منظور متمایز کردن این اماکن از سایر نقاط بدان هویتی ویژه در منظر شهری می‌بخشد. تشخیص بخشی از این یادمان‌ها به مکان در دو بعد شهری و یا فرا شهری است...
	نشان از ارزشی جمعی	در پاسداشت و ترویج مفهومی، نشانه یادمانی برپا می‌گردد که مرجع فکری آن ریشه در ارزشی جمعی در بافت فرهنگی دارد.
مدت زمان برپایی	دائم	به منظور ایجاد ویژگی فرازمانی، وجه کالبدی، نشانه یادمانی با مصالحی ماندگار، برپا می‌گردد و در این صورت وجه معنایی در محدودیت‌های مادی اسیر می‌شود.
	موقت	در نشانه‌های یادمانی موقت امکان بروزخلاقیت در وجه کالبدی در مدت زمانی کوتاه و به دور از محدودیت‌های مادی و با تناسباتی فرا انسانی

میسر می‌گردد، همین ویژگی موقتی بودن سبب می‌گردد که در یک بازه زمانی کوتاه، نشانه یادمانی با مصالح ناپایدار ولی در اوج خلاقیت ایجاد گردد.		
کارکرد دیداری-غنائی حسی	المان	کارکرد
کارکرد یادبود یک شخصیت یا اتفاق بزرگ علمی، فرهنگی یا هنری دارند و اینکه در کنار کارکرد بصری و دیداری، نقش‌های مختلف عملکردی مانند موزه و... را دارا می‌باشند.	بنای معماری	

ابتدا تفاوت میانگین میزان شاخص‌های ادراکی مخاطب در بین بناهای مورد مطالعه بررسی شد. هدف از این بررسی این است که آیا تفاوت مشاهده شده در میانگین شاخص‌های مورد مطالعه در بین بناها به‌لحاظ آماری معنادار است یا نه.

۸. یافته‌های تحقیق

جدول ۳ میانگین میزان متغیرهای تحقیق در هر یک از بناهای زیر را نشان می‌دهد. همانطور که مشاهده می‌شود میانگین هر یک از شاخص‌های ادراکی مخاطب در بناهای مورد مطالعه متفاوت است. بر همین اساس

جدول ۳: میانگین شاخص‌های ادراکی مخاطب در هر یک از بناها (مقیاس از ۰ تا ۱۰۰)

کیفیت عملکرد	کیفیت زیبایی‌شناسی		کیفیت معنایی	بنا
	بعد ذهنی	بعد عینی		
۶۹/۲۱	۶۳/۸۸	۶۸/۹۹	۶۹/۴۴	آرامگاه خیام
۷۵/۰۰	۷۳/۰۴	۷۹/۱۰	۷۲/۵۱	آرامگاه بوعلی سینا
۷۷/۵۶	۷۳/۲۶	۸۲/۱۳	۷۲/۸۰	حافظیه شیراز
۸۳/۳۳	۷۵/۰۰	۷۷/۴۱	۷۰/۶۸	آرامگاه کمال‌الملک
۷۹/۰۰	۶۷/۳۰	۶۹/۱۰	۶۸/۴۷	آرامگاه فردوسی
۷۵/۳۹	۶۶/۹۰	۷۶/۸۰	۷۰/۱۵	آرامگاه سعدی
۷۷/۵۰	۶۷/۶۶	۷۵/۶۹	۶۹/۸۸	باغ نادر شاه
۷۲/۴۳	۵۹/۴۸	۷۰/۷۱	۶۳/۸۲	مقبره‌الشعرا
۷۲/۲۹	۶۰/۰۰	۷۱/۴۵	۶۳/۹۲	برج آزادی
۷۱/۸۷	۶۵/۳۱	۷۳/۷۹	۷۰/۹۸	یاد بود شمس
۶۹/۶۰	۶۳/۸۲	۷۲/۱۰	۵۹/۲۴	آرامگاه باباطاهر

عینی در بین بناهای مطالعه شده معنادار می‌باشد. براساس یافته‌های تست Tamhane T2 (براساس پیش‌فرض نابرابری واریانس‌ها) این تفاوت میانگین در بین بناهای حافظیه شیراز با آرامگاه فردوسی و حافظیه شیراز با مقبره‌الشعرا تبریز مشاهده شد (جدول ۶). به این معنی که براساس تجربه مشارکت‌کنندگان میانگین کیفیت زیباشناسی حافظیه شیراز (۸۲ از ۱۰۰) به‌طور معناداری از آرامگاه فردوسی (۶۹ از ۱۰۰) و مقبره‌الشعرا تبریز (۷۰ از ۱۰۰) بیشتر است.

آزمون تفاوت میانگین‌ها: برای انجام آزمون تفاوت میانگین‌ها از آزمون F تحلیل واریانس یک طرفه یا ANOVA استفاده شد. یافته‌های مطالعه نشان می‌دهد که میانگین کیفیت زیباشناسی عینی در بین بناهای مطالعه شده یکسان نیست و این تفاوت میانگین به لحاظ آماری معنادار می‌باشد. براساس نتایج تست لوزن واریانس کیفیت زیباشناسی عینی در بین بناهای مورد مطالعه همگن نمی‌باشد (جدول ۴). نتایج آزمون F نشان می‌دهد (جدول ۵) که تفاوت میانگین کیفیت زیباشناسی

جدول ۴: آزمون همگنی واریانس در متغیر کیفیت زیباشناسی عینی

معناداری	درجه آزادی	تست لوز	کیفیت زیباشناسی
۰/۰۰۲*	۲۲۲	۲/۷۴	براساس میانگین

*معنادار در سطح ۰/۹۹

جدول ۵: نتایج آزمون F در ارتباط تفاوت میانگین کیفیت زیباشناسی عینی در بین بناهای مطالعه شده

معنی داری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	
۰/۰۲۴*	۲/۱۱۹	۴۳۵/۰۰۷	۱۰	۴۳۵۰/۰۷	واریانس بین گروهی
		۲۰۵/۲۴۵	۲۲۲	۴۵۵۶۴/۴۹	واریانس درون گروهی
			۲۳۲	۴۹۹۱۴/۵۶	واریانس کل

*معنادار در سطح ۰/۹۹

جدول ۶: نتایج آزمون Tamhane T2 برای واریانس‌های ناهمگن در ارتباط با کیفیت زیباشناسی (بعد عینی)

معنی داری	تفاوت میانگین	بنا مورد مقایسه	بنا
۰/۰۷	۱۳/۱۳	آرامگاه خیام	حافظیه شیراز
۱	۳/۰۳	آرامگاه بوعلی سینا	
۱	۴/۷۱	آرامگاه کمال الملک	
۰/۰۲*	۱۳/۰۲*	آرامگاه فردوسی	
۱	۵/۳۲	آرامگاه سعدی	
۱	۶/۴۳	باغ نادر شاه	
۰/۰۰۵*	۱۱/۴۱*	مقبره الشعرا	
۰/۳۵	۱۰/۶۸	برج آزادی	
۱	۸/۳۴	یاد بود شمس	
۰/۷۶	۱۰/۰۲	آرامگاه باباطاهر	

*معنادار در سطح ۰/۹۹

برابری واریانس‌ها) این تفاوت میانگین در بین بناهای آرامگاه بابا طاهر با آرامگاه بوعلی سینا، حافظیه شیراز، آرامگاه سعدی، و یاد بود شمس مشاهده شد. به طوری که میانگین کیفیت معنایی آرامگاه باباطاهر (۵۹ از ۱۰۰) براساس تجربه مشارکت کنندگان به طور معناداری کمتر از بناهای ذکر شده است (جدول ۹).

در ارتباط با کیفیت معنایی بنا نتایج تحلیل واریانس یک طرفه نشان می‌دهد که هر چند واریانس کیفیت معنایی براساس تست لوز برابر است (جدول ۷) اما میانگین کیفیت معنایی در بین بناهای مورد مطالعه براساس نتایج آزمون F به طور معناداری متفاوت است (جدول ۸). براساس یافته‌های تست LSD (براساس پیش فرض

جدول ۷: آزمون همگنی واریانس در متغیر کیفیت معنایی

معناداری	درجه آزادی	تست لوز	کیفیت زیباشناسی
۰/۴۶	۲۲۲	۰/۹۷	براساس میانگین

جدول ۸: نتایج آزمون F در ارتباط تفاوت میانگین کیفیت معنایی در بین بناهای مطالعه شده

معنی‌داری	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات	
۰/۰۲۳*	۲/۰۱۱	۳۸۰/۱۷	۱۰	۳۸۰۱/۷۸	واریانس بین گروهی
		۲۹۹/۲۹	۲۲۲	۶۶۴۴۳/۸۷	واریانس درون گروهی
			۲۳۲	۷۰۲۴۵/۶۵	واریانس کل

*معنادار در سطح ۰/۹۹

جدول ۹: نتایج آزمون LSD برای واریانس‌های همگن در ارتباط با کیفیت معنایی بنا

معنی‌داری	تفاوت میانگین	بنا مورد مقایسه	بنا
۰/۰۸۳	-۱۰/۲	آرامگاه خیام	آرامگاه باباطاهر
۰/۰۱۷*	-۱۳/۲۷*	آرامگاه بوعلی سینا	
۰/۰۱۳*	-۱۳/۵۵*	حافظیه شیراز	
۰/۰۸۱	-۱۱/۴۴	آرامگاه کمال الملک	
۰/۰۸۹	-۹/۲۳	آرامگاه فردوسی	
۰/۰۴۴*	-۱۰/۹*	آرامگاه سعدی	
۰/۰۸۴	-۱۰/۶۳	باغ نادر شاه	
۰/۳۶	-۴/۵۸	مقبره الشعرا	
۰/۴۱	-۴/۶۸	برج آزادی	
۰/۰۴۱*	-۱۱/۷۸*	یاد بود شمس	

*معنادار در سطح ۰/۹۹

صورت که بناهایی که کیفیت زیباشناسی آن‌ها در هر دو بعد عینی و ذهنی و کیفیت عملکردی آن‌ها توسط مشارکت‌کنندگان در حد بالایی ارزیابی شده‌اند، دارای میزان بالایی از کیفیت معنایی در بین مشارکت‌کنندگان هستند. به این معنی که با افزایش کیفیت زیباشناسی در هر دو بعد عینی و ذهنی و کیفیت عملکردی بنا، کیفیت معنایی آن افزایش می‌یابد.

جدول ۱۰: نتایج آزمون همبستگی

متغیر	همبستگی	معنی‌داری (sig)
کیفیت زیباشناسی عینی	۰/۶۰	۰/۰۰*
کیفیت زیباشناسی ذهنی	۰/۶۰	۰/۰۰*
کیفیت عملکرد	۰/۶۳	۰/۰۰*

متغیر وابسته: کیفیت معنایی بنا *معنادار در سطح ۰/۹۹

زیباشناسی در هر دو بعد عینی و ذهنی و کیفیت عملکردی بنا با کیفیت معنای بنا مورد آزمون قرار

با توجه به همبستگی مشاهده شده، در مرحله بعدی وجود و یا عدم وجود رابطه علی بین متغیرهای کیفیت

گرفت. به این منظور از مدل رگرسیونی خطی چند متغیره برای بررسی این رابطه علی استفاده شد. لازم به ذکر است که قبل از اجرای مدل رگرسیونی پیش‌فرض‌های آماری رگرسیون از جمله نرمال بودن توزیع متغیرهای تحقیق، عدم همبستگی بین متغیرهای مستقل تحقیق، عدم همبستگی بین مقادیر پیش‌بینی نشده، وجود رابطه خطی بین متغیرها و همگنی واریانس مقادیر پیش‌بینی نشده مورد بررسی قرار گرفت. همچنین، مدل رگرسیون با روش Backward اجرا شد تا متغیرهایی که رابطه معناداری ندارد از مدل حذف شوند.

یافته‌های مدل رگرسیونی: نتایج آزمون F نشان می‌دهد که مدل تحقیق به لحاظ آماری معنادار است و می‌توان از طریق این مدل عوامل تأثیرگذار بر کیفیت معنایی بنا را تبیین کرد (جدول ۱۱). این مدل نشان می‌دهد که متغیرهای کیفیت زیباشناسی در هر دو بعد عینی و ذهنی و کیفیت عملکردی بنا ۵۰ درصد از واریانس یا تغییرات کیفیت معنایی بنا را تبیین می‌کنند و رابطه علی با آن دارند (جدول ۱۲). نتایج آزمون هم خطی بین متغیرهای مستقل نیز نشان می‌دهد که همبستگی زیاد و قابل توجهی بین متغیرهای مستقل تحقیق وجود ندارد (۲/۵ تا $Watson=1/5$ Durbin).

جدول ۱۱: آزمون معناداری مدل رگرسیونی

معنی داری	F	میانگین مجزورات	درجه آزادی	Sum of Squares	مجموع مجزورات
۰/۰۰۰*	۷۹/۶۶	۱۱۹۵۷/۳	۳	۳۵۸۷۱/۸۹	رگرسیون
		۱۵۰/۱۰۴	۲۲۹	۳۴۳۷۳/۷۹	مقادیر باقی مانده
			۲۳۲	۷۰۲۴۵/۶۵	کل

*معنادار در سطح ۰/۹۹

جدول ۱۲: مقدار واریانس تبیین شده کیفیت معنایی بنا توسط مدل تحقیق

Durbin Watson	معناداری	درجه آزادی	خطای استاندارد برآورد	ضریب تبیین	R square	R
۱/۸	۰/۰۰*	۲۲۹	۱۲/۲۵	۰/۵۰	۰/۵۱	۰/۷۱

*معنادار در سطح ۰/۹۹

یافته‌های مرتبط با معنی‌داری و میزان تأثیر هر یک از متغیرهای مدل نشان می‌دهد که (جدول ۱۳) متغیرهای کیفیت زیبایی‌شناسی در هر دو بعد عینی و ذهنی و کیفیت عملکردی بنا دارای رابطه معنی‌دار با کیفیت معنایی بنا (k_manayi) هستند. نمودار ۲ مسیر روابط بین متغیرها را با استفاده از الگوی معادلات ساختاری

نشان می‌دهد. به ترتیب متغیرهای کیفیت عملکرد (amalkard) (۰/۳۵)، کیفیت زیباشناسی عینی (zibayi_e) (۰/۲۵) و کیفیت زیباشناسی ذهنی (zibayi_z) (۰/۲۲) بیشترین تا کمترین تأثیر علی را بر روی کیفیت معنایی بنا دارند.

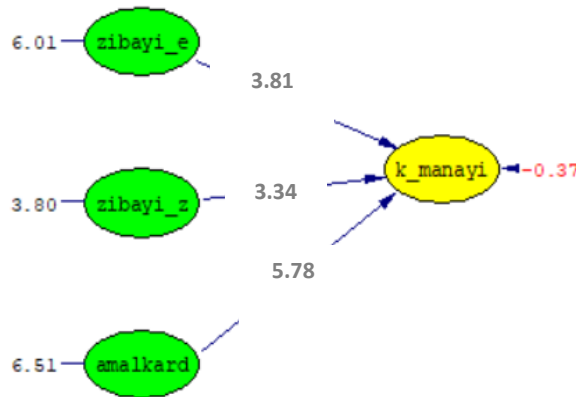
جدول ۱۳: ضرایب رگرسیونی مرتبط با مدل

معنی داری	t	ضریب تأثیر	خطای استاندارد	B	متغیر
۰/۰۰۰*	۳/۸۱**	۰/۲۵	۰/۰۷۸	۰/۲۸	کیفیت زیباشناسی عینی
۰/۰۰۱*	۳/۳۴**	۰/۲۲	۰/۰۵۶	۰/۱۸	کیفیت زیباشناسی ذهنی

کیفیت عملکرد	۰/۳۳	۰/۰۵۹	۰/۳۵	۵/۷۸**	۰/۰۰۰*
--------------	------	-------	------	--------	--------

*معنادار در سطح ۰۰/۹۹

**معنادار = $t > 2$

نمودار ۷: نمودار مسیر روابط بین متغیرهای تحقیق

می‌دهد که کیفیت عملکردی (یعنی امنیت، استحکام و خدمات ارائه شده در بنا) بر همه ابعاد کیفیت معنایی بنا تأثیر علی دارد که در این بین بیشترین تأثیرگذاری را بر بعد خوانایی بنا می‌گذارد. اما در ارتباط با ابعاد ذهنی و عینی کیفیت زیباشناسی یافته‌ها متفاوت است. به این صورت که کیفیت زیباشناسی عینی بیشترین تأثیر را بر بعد خوانایی کیفیت معنایی بنا می‌گذارد و تأثیر معناداری بر بعد اصالت و هویت کیفیت معنایی بنا ندارد. درحالی که بعد ذهنی کیفیت زیباشناسی بیشترین تأثیر را بر بعد اصالت و هویت کیفیت معنایی بنا می‌گذارد و تأثیر معناداری بر بعد خوانایی کیفیت معنایی بنا ندارد. همچنین بعد عینی کیفیت زیباشناسی بر بعد احساس تعلق خاطر کیفیت معنایی تأثیر معناداری ندارد. درحالی که بعد ذهنی زیباشناسی بر بعد احساس تعلق خاطر (از زیرمجموعه‌های کیفیت معنایی) تأثیر معنادار و علی دارد.

در مرحله بعدی تحلیل آماری، این موضوع بررسی می‌شود که کیفیت زیبایی‌شناسی در هر دو بعد عینی و ذهنی و کیفیت عملکردی بنا بر کدام یک از ابعاد کیفیت معنایی بنا بیشترین تأثیر را دارند (جدول ۱۴). در ارتباط با بعد هویت و اصالت کیفیت معنایی یافته‌های مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که کیفیت زیباشناسی ذهنی (۰/۴۲) و کیفیت عملکرد (۰/۲۴) دارای بیشترین تأثیر و رابطه علی با بعد هویت و اصالت کیفیت معنایی بنا هستند. در ارتباط با بعد احساس تعلق خاطر کیفیت معنایی یافته‌های مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که کیفیت عملکرد (۰/۳۲) و کیفیت زیباشناسی ذهنی (۰/۲۷) دارای بیشترین تأثیر و رابطه علی با بعد احساس تعلق خاطر کیفیت معنایی بنا هستند. در ارتباط با بعد خوانایی کیفیت معنایی، یافته‌های مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که کیفیت زیبایی‌شناسی عینی (۰/۴۱) و کیفیت عملکرد (۰/۳۴) دارای بیشترین تأثیر و رابطه علی با این بُعد از کیفیت معنایی بنا هستند. مقایسه یافته‌ها نشان

جدول ۱۴: مقایسه تأثیر متغیرهای مدل بر ابعاد کیفیت معنایی بنا

متغیر	B	خطای استاندارد	ضریب تأثیر	t	معنی‌داری
بعد اصالت و هویت					
کیفیت زیباشناسی عینی	۰/۰۲۳	۰/۰۱۹	۰/۰۹	۱/۲۳	۰/۲۱۷
کیفیت زیباشناسی ذهنی	۰/۰۷۶	۰/۰۱۲	۰/۴۲	۶/۴۹**	۰/۰۰۰*

کیفیت عملکرد	۰/۰۵۲	۰/۰۱۴	۰/۲۴	۳/۸**	۰/۰۰۰*
بعد احساس تعلق خاطر					
کیفیت زیباشناسی عینی	۰/۳۰	۰/۰۲۲	۰/۱	۱/۳۶	۰/۱۷۵
کیفیت زیباشناسی ذهنی	۰/۵۲	۰/۰۱۴	۰/۲۷	۳/۸۶**	۰/۰۰۰*
کیفیت عملکرد	۰/۷۲	۰/۰۱۶	۰/۳۲	۴/۵۹**	۰/۰۰۰*
بعد خوانایی					
کیفیت زیباشناسی عینی	۰/۱۱	۰/۰۱۶	۰/۴۱	۶/۹**	۰/۰۰۰*
کیفیت زیباشناسی ذهنی	۰/۰۰۳	۰/۰۱۴	۰/۰۱	۰/۰۲	۰/۸۳۷
کیفیت عملکرد	۰/۰۷۶	۰/۰۱۳	۰/۳۴	۵/۶۹**	۰/۰۰۰*

*معنادار در سطح ۰۰/۹۹

**معنادار $t > 2$

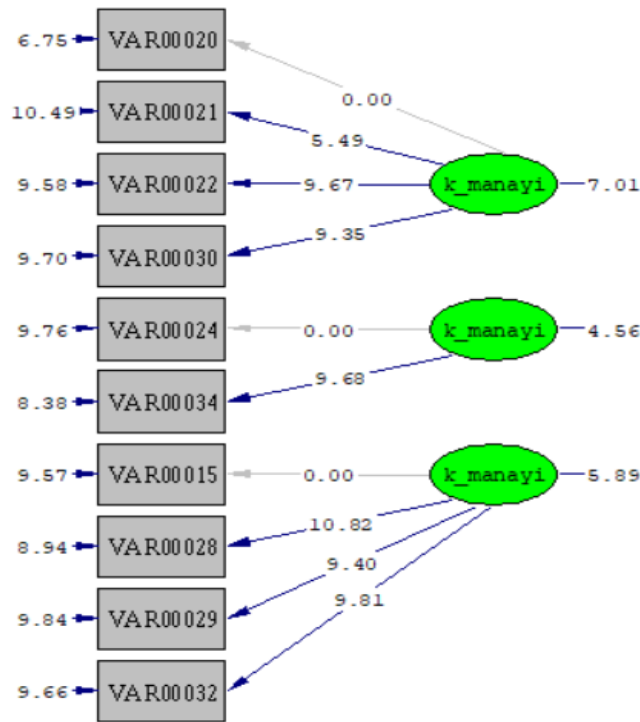
در ادامه با استفاده از الگوی معادلات ساختاری اثر مستقیم هر یک از مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده ابعاد ادراکی مخاطب بر کیفیت معنایی محاسبه شد. نمودار ۳ و جدول ۱۵ نتایج این بررسی با استفاده از نرم افزار لیزرل نشان می‌دهد. براساس یافته‌های مدل؛ در ارتباط با کیفیت زیباشناسی عینی، مؤلفه‌های جامعیت و هماهنگی در بنا (۰/۶۷)، نظم و تقارن بنا (۰/۴۰)، تزئینات بنا (۰/۳۸) و تنوع رنگی بنا (۰/۱۴) به ترتیب بیشترین تأثیر مستقیم را بر کیفیت معنایی ادراک شده از بنا در مخاطب

دارند. در ارتباط با کیفیت زیباشناسی ذهنی، مؤلفه‌های معنا بخشی به پیرامون (۰/۴۸) و محرک‌های محیطی (۰/۳۴) بیشترین تأثیر مستقیم را بر کیفیت معنایی ادراک شده از بنا در مخاطب دارند. در ارتباط با کیفیت عملکرد، مؤلفه‌های مصالح مناسب (۰/۵۸) امنیت (۰/۴۹)، خدمات ارائه شده (۰/۴۷) و استحکام بنا (۰/۴۳) به ترتیب بیشترین تأثیر مستقیم را بر کیفیت معنایی ادراک شده از بنا در مخاطب دارند (جدول ۱۵).

جدول ۱۵: محاسبه اثرات مستقیم عوامل تأثیرگذار بر کیفیت معنایی بنا

متغیر	مؤلفه‌ها	کیفیت معنای ادراک شده از بنا	مقدار t
کیفیت زیباشناسی عینی	نظم و تقارن بنا (var0020)	۰/۴۰	۹/۶۷*
	تزئینات بنا (var0021)	۰/۳۸	۹/۳۵*
	تنوع رنگی بنا (var0022)	۰/۱۴	۵/۴۹*
	جامعیت و هماهنگی در بنا (var0030)	۰/۶۷	۱۰*
کیفیت زیباشناسی ذهنی	معنا بخشی به پیرامون (var0024)	۰/۴۸	۹/۶۸*
	محرک‌های محیطی (var0034)	۰/۳۵	۱۰*
کیفیت عملکرد	امنیت (var0015)	۰/۴۹	۱۰*
	مصالح مناسب (var0028)	۰/۵۸	۱۰/۸۲*
	استحکام بنا (var0029)	۰/۴۳	۹/۴۰*
	خدمات ارائه شده (var0032)	۰/۴۷	۹/۸۱*

*معنادار $t > 2$

نمودار ۸: الگوی معادلات ساختاری اثر مستقیم هر یک از مؤلفه‌ها تأثیرگذار بر کیفیت معنایی بنا

۹. نتیجه تحقیق

هدف از این مطالعه، بررسی ساز و کار کیفیت ادراک بناهای یادمانی معاصر با توجه به چارچوب نظری تحقیق که در بخش بعدی مورد بررسی قرار می‌گیرد، می‌باشد. سؤال اصلی پژوهش این است که کیفیت این ادراک در معماری بناهای یادمانی چگونه بوده است؟ یافته‌های مطالعه نشان می‌دهد که میانگین کیفیت زیباشناسی عینی در بین بناهای مطالعه شده یکسان نیست و این تفاوت میانگین به لحاظ آماری معنادار می‌باشد. براساس نتایج تست لوزن واریانس کیفیت زیباشناسی عینی در بین بناهای مورد مطالعه همگن نمی‌باشد. نتایج آزمون F نشان می‌دهد که تفاوت میانگین کیفیت زیباشناسی عینی در بین بناهای مطالعه شده معنادار می‌باشد. براساس پیش‌فرض نابرابری واریانس‌ها این تفاوت میانگین در بین بناهای حافظیه شیراز با آرامگاه فردوسی

و حافظیه شیراز با مقبره‌الشعراى تبریز مشاهده شد. به این معنی که براساس تجربه مشارکت‌کنندگان میانگین کیفیت زیباشناسی حافظیه شیراز (۸۲ از ۱۰۰) به‌طور معناداری از آرامگاه فردوسی (۶۹ از ۱۰۰) و مقبره‌الشعراى تبریز (۷۰ از ۱۰۰) بیشتر است. براساس یافته‌های فرض برابری واریانس‌ها این تفاوت میانگین در بین بناهای آرامگاه بابا طاهر با آرامگاه بوعلی سینا، حافظیه شیراز، آرامگاه سعدی، و یاد بود شمس مشاهده شد. به‌طوری که میانگین کیفیت معنایی آرامگاه باباطاهر (۵۹ از ۱۰۰) براساس تجربه مشارکت‌کنندگان به‌طور معناداری کمتر از بناهای ذکر شده است. نتایج آزمون تفاوت میانگین‌ها نشان می‌دهد که متغیرهای کیفیت زیباشناسی در هر دو بعد عینی و ذهنی و کیفیت عملکردی بنا ۵۰ درصد از واریانس یا تغییرات کیفیت معنایی بنا را تبیین می‌کنند و رابطه علی با آن دارند.

نتایج آزمون هم خطی بین متغیرهای مستقل نیز نشان می‌دهد که همبستگی زیاد و قابل توجهی بین متغیرهای مستقل تحقیق وجود ندارد. در مرحله بعدی تحلیل آماری این موضوع بررسی می‌شود که کیفیت زیبایی‌شناسی در هر دو بعد عینی و ذهنی و کیفیت عملکردی بنا بر کدام یک از ابعاد کیفیت معنایی بنا بیشترین تأثیر را دارند. در ارتباط با بعد هویت و اصالت کیفیت معنایی یافته‌های مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که کیفیت زیباشناسی ذهنی (۰/۴۲) و کیفیت عملکرد (۰/۲۴) دارای بیشترین تأثیر و رابطه علی با بعد هویت و اصالت کیفیت معنایی بنا هستند. در ارتباط با بعد احساس تعلق خاطر کیفیت معنایی یافته‌های مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که کیفیت عملکرد (۰/۳۲) و کیفیت زیباشناسی ذهنی (۰/۲۷) دارای بیشترین تأثیر و رابطه علی با بعد احساس تعلق خاطر کیفیت معنایی بنا هستند. در ارتباط با بعد خوانایی کیفیت معنایی یافته‌های

مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که کیفیت زیباشناسی عینی (۰/۴۱) و کیفیت عملکرد (۰/۳۴) دارای بیشترین تأثیر و رابطه علی با بعد خوانایی کیفیت معنایی بنا هستند. مقایسه یافته‌ها نشان می‌دهد که کیفیت عملکردی (یعنی امنیت، استحکام و خدمات ارائه شده در بنا) بر همه ابعاد کیفیت معنایی بنا تأثیر علی دارد که در این بین بیشترین تأثیرگذاری را بر بعد خوانایی بنا می‌گذارد. در نهایت، براساس یافته‌های مدل؛ در ارتباط با کیفیت زیباشناسی عینی، مؤلفه جامعیت و هماهنگی در بنا (۰/۶۷)، بیشترین تأثیر مستقیم را بر کیفیت معنایی ادراک شده از بنا در مخاطب دارد. در ارتباط با کیفیت زیباشناسی ذهنی، مؤلفه معنابخشی به پیرامون (۰/۴۸) بیشترین تأثیر مستقیم را بر کیفیت معنایی ادراک شده از بنا در مخاطب دارد. در ارتباط با کیفیت عملکرد، مؤلفه مصالح مناسب (۰/۵۸) بیشترین تأثیر مستقیم را بر کیفیت معنایی ادراک شده از بنا در مخاطب دارد.

۱۰. تشکر و قدردانی

با تشکر از همه همکارانی که در این پژوهش ما را یاری رساندند.

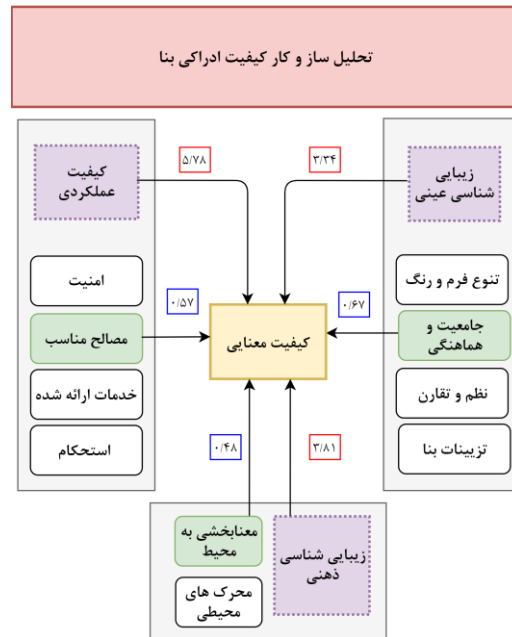
۱۱. پی نوشت‌ها

1. Cochran Formula

۱۲- منابع فارسی و لاتین:

- قرآن کریم.
- آرناهم، رودلف، ۱۳۸۲، پویه‌شناسی صور معماریف ترجمه مهرداد قیومی بیدهندی، فرهنگستان هنر، تهران
- اسپیلبرگ، هربت، شومان، کارل، ۱۳۹۳، جنبش پدیدارشناسی: درآمدی تاریخی، جلد دوم، مترجم: مسعود علیا، انتشارات

<https://opac.nlai.ir/opac-702776prod/bibliographic/>

نمودار ۹: مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده ابعاد ادراکی مخاطب بر کیفیت معنایی معماری یادمان‌های معاصر (یافته‌های پژوهش، ۱۴۰۰)

- مینوی خرد.
- <https://www.gisoom.com/book/1100982>
- 3
- اکبری، علی، ۱۳۹۷، مبانی نظری معماری (برداشته‌هایی فلسفی)، انتشارات جهاد قزوین <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/5324602>
  - ایروانی، محمود، خداپناهی، محمد کریم، ۱۳۷۱، روانشناسی احساس و ادراک، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت). تهران <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/524461>
  - ایرجی، ج، نوروزبرازجانی، و، ۱۳۹۹، معنا در معماری معاصر ایران بعد از انقلاب اسلامی، نشر دانشگاه پارس، چاپ اول <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/7367647>
  - بهبودی، ریحانه، ۱۳۹۱، ادراک در معماری، مطالعه موردی سنجش ادراک گردشگران اروپایی از معماری ایرانی-اسلامی شهر اصفهان، نشریه هنرهای زیبا دانشگاه تهران، دوره ۱۷، شماره ۳ <https://faup.ut.ac.ir/article.html30372>
  - بهزادپور، محمد، حسن پور، ف، ۱۳۹۹، مکان و لامکان، انتشارات طحان، چاپ اول. <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/6215090>
  - پاکزاد، جهان‌شاه، بزرگ، حمیده، ۱۳۹۴، الفبای روانشناسی محیط برای طراحان، انتشارات آرمانشهر. <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/3020039>
  - پالاسما، یوهانی، ۱۳۹۸، چشمان پوست، ترجمه سارا گلمکانی و علیرضا فخرکننده، نشر چشمه، تهران. <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/7726552>
  - پیروای ونک، مرضیه، ۱۳۹۳، پدیدار شناسی نزد مرلوپونتی، نشر پرسش. تهران. <https://www.gisoom.com/book/11106375/%DA%A9%D8%DA%A9%D8%>
  - تقدیر، سمانه، ۱۳۹۵، تبیین مراتب و فرایند ادراک انسان و نقش آن در کیفیت خلق آثار معماری براساس مبانی حکمت متعالیه، فصلنامه پژوهش معماری اسلامی، شماره ۱۴، سال پنجم. <http://jria.iust.ac.ir/article-fa.html694-1>
  - خاکزاد، آیدا، میرغلامی، مرتضی، ۱۳۹۴، ارزیابی و تحلیل عوامل تأثیرگذار بر طراحی و شکل‌گیری بناهای یادمانی دوره معاصر ایران، همایش ملی معماری و شهرسازی هویت‌گرا، تهران. <https://civilica.com/doc/426635/>
  - جوان فروزنده، علی، مطلبی، قاسم، ۱۳۹۰، مفهوم حس تعلق به مکان و عوامل تشکیل‌دهنده آن، نشریه علمی-پژوهشی هویت شهر، دوره ۵ شماره ۸. https://hoviatshtahr.srbiau.ac.ir/article_1146.html
  - رایبسنون، س، پالاسما، ی، ۱۳۹۶، ذهن در معماری-علم اعصاب تجسم و آینده طراحی، مترجم: رضا امیر رحیمی، انتشارات مترجم، تهران. <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/4670782>
  - راپاپورت، آموس، ۱۳۸۴، معنی محیط ساخته شده، ترجمه فرح حبیب، انتشارات پردازش و برنامه ریزی شهری، تهران. <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/766628>
  - سلجی، ن، سجادزاده، ح، خان محمدی، م، سرخوش، ف، ۱۴۰۰، نقش مؤلفه‌ی جایگشت در ارتقای ادراک و کیفیت سکونت در خانه‌های تاریخی تبریز، فصلنامه اندیشه معماری، نشریه علمی، سال پنجم، شماره نهم، صص ۱۵۰-۱۶۰. <https://at.journals.ikiu.ac.ir/article.html1268>

- شاهچراغی، آزاده و بندر اباد، علیرضا، ۱۳۹۴، محاط در محیط، کاربرد روانشناسی محیطی در معماری و شهرسازی، تهران، نشر جهاد دانشگاهی. <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/3960798>
- شایگان، داریوش، ۱۳۹۵، در جستجوی فضاهای گمشده (مجموعه مقالات مرتبط با هنرهای تجسمی)، انتشارات فرهنگ معاصر، تهران. <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/433716>
- شعیری، محمد رضا، ۱۳۸۴، بررسی نقش بنیادی ادراک حسی در تولید معنا، پژوهشنامه علوم انسانی، دوره ۱۴، شماره ۴۵-۴۶، صص ۱۳۱-۱۴۶. <http://ensani.ir/fa/article/142976>
- صابری کاخکی، سیاوش، ۱۳۹۲، ربط کیفیات تألیفی در ادراک معماری اسلامی ایران، نشریه علمی-پژوهشی شهر ایرانی اسلامی، شماره سیزدهم. <http://www.armanshahjournal.com/article.html85076>
- طهماسبی، ارسلان، علیزاده هوشمند و پرویز اصلانی، ۱۳۹۷، مطالعه مؤلفه‌های شکل‌دهنده کیفیت معنایی-ادراکی محیط، مورد مطالعاتی: محله قطارچیان سندج، فصلنامه معماری و شهرسازی آرمانشهر، دوره ۱۱، شماره ۲۵. <http://www.armanshahjournal.com/article.html85076>
- عباسی، زهرا، حبیب، فرح، مختاباد امرئی، سید مصطفی، ۱۳۹۴، تدوین اصول و معیارهای ادراک فضایی در معماری بازارهای سنتی ایران، نشریه علمی-پژوهشی مدیریت شهری، شماره ۳۹، صص ۲۹۱-۳۱۶. <https://www.sid.ir/Fa/Journal/ViewPaper.aspx?ID=484477>
- عباسی، زهرا، حبیب، فرح، مختاباد امرئی، سید مصطفی، ۱۳۹۷، مروری نو بر ادراک حسی در معماری بازار ایرانی-اسلامی (نمونه موردی: بازار کاشان)، نشریه علمی پژوهشی نقش جهان، دوره هشتم، شماره دوم، صص ۸۱-۹۰. <https://www.sid.ir/fa/Journal/ViewPaper.aspx?id=247779>
- فلامکی، محمد منصور، ۱۳۸۱، ریشه‌ها و گرایش‌های نظری معماری، نشر فضا، چاپ اول، تهران. <https://opac.nlai.ir/opac-prod/bibliographic/67775>
- گروتز، یورگ کورت، ۱۳۸۹، زیبایی‌شناسی در معماری، ترجمه جهانشاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، تهران. <http://www.lib.ir/book/53733504>
- گومز، آلبرتو پرز، ۱۳۹۷، تاملات بهنگام (گزیده‌ای از مقالات گومز)، مترجم: رضا عسگری، نگین جواهریان، باوند بهپور، انتشارات معمار نشر، تهران. <https://parhambook.com/product/detail/15697>
- لائوسون، برایان، ۱۳۹۹، زبان فضا، ترجمه علیرضا عینی فر و فؤاد کریمی‌یان، انتشارات دانشگاه تهران. https://opac.nlai.ir/opac-prod/search/briefListSearch.do?command=FULL_VIEW&id=2893403&pageStatus=1&sortKey=Value1=sortkey_title&sortKeyValue2=sortkey_author
- لنگ، جان، ۱۳۹۰، آفرینش نظریه معماری، ترجمه علیرضا عینی فر، چاپ پنجم، انتشارات دانشگاه تهران. https://opac.nlai.ir/opac-prod/search/briefListSearch.do?command=FULL_VIEW&id=263143&pageStatus=1&sortKey=Value1=sortkey_title&sortKeyValue2=sortkey_author

- <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.1201/9781003066330-7/visual-perception-using-blackboard-architecture-terry-weymouth-amir-amini>
- Ittelson, William H. (1960), Visual Space Perception, Springer, New York. <https://www.science.org/doi/10.1126/science.133.3460.1241.d>
  - Jenkins, O. H (1999), Understanding and measuring tourist destination images, Journal of Tourism Research, 1, 1-15. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/%28SICI%291522-1970%28199901%02%291%3A1%3C1%3A%3AAID-JTR143%3E3.0.CO%3B2-L>
  - Lasansky, D. M. (2004), Architecture and tourism, perception, performance and place, Berg: New York. <https://www.bloomsbury.com/uk/architecture-and-tourism-9781859737040/>
  - Al-zoabi, A. Y. (2006), The residents' images of the past in the architecture of Salt City, Jordan, Habitat International, 28, 541-565. <http://eprints.utm.my/id/eprint/38970/5/AsmaaRabeePFAB2013.pdf>
  - مقربی، فرزانه، ۱۳۹۸، غنای حسی در معماری، انتشارات سیمای دانش، تهران. <https://opac.nlai.ir/opac-5615547prod/bibliographic/>
  - ملاصالحی، حکمت‌الله، ۱۳۹۴، بازخوانی حافظه و هویت در معماری یادمانی ایران، نشریه باغ نظر، شماره ۳۴، سال دوازدهم. http://www.bagh-sj.com/article_11091.html
  - Gibson, James J. (1966), **The Senses Considered as Perceptual Systems**, Houghton Mifflin, Boston. <https://www.amazon.com/Senses-Considered-Perceptual-Systems/dp/0313239614>
  - Green, E. J. (2020). The perception-cognition border: A case for architectural division. Philosophical Review, 129(3), 323–393. <https://read.dukeupress.edu/the-philosophical-review/article-abstract/129/3/323/166790/The-Perception-Cognition-Border-A-Case-for?redirectedFrom=fulltext>
  - Weymouth, T. E., & Amini, A. A. (2020). Visual perception using a blackboard architecture. In Image Analysis Applications (pp. 235–280). CRC Press.

۱۳- چکیده تصویری

تأثیر مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده ابعاد ادراکی مخاطب بر کیفیت معنایی یادمان‌های معاصر

